

Konkurence tuvplānā

- ▶ Numura tēma – iepirkumu pretendentu vienošanās
- ▶ Īsumā par būtisko:
 - [EK soda banku karteli](#)
 - [ECN rekomendācijas](#)
 - [Vakances Konkurences padomē](#)
 - [Kartelu regulējums pasaulē](#)
 - [Tiesa par AS „Latvijas Gāze”](#)
- ▶ Jaunums: [anonīmi ziņojumi](#)

Iepirkumu kārdinājums

Viens no Latvijā visbiežāk konstatētajiem kartelu veidiem ir iepirkumu pretendentu aizliegtas vienošanās. Šīs negodprātīgu pretendentu spēles ir ar augstām likmēm – iepircēji pārmaksā, bet paši uzņēmumi riskē saņemt bargus sodus. Tāpēc šoreiz aktuālais jautājums – kas raksturo Latvijā konstatētos pārkāpumus un kas jāzina, lai likumu nepārkāptu.

2013. gadā seši no desmit konstatētajiem konkurences tiesību pārkāpumiem bijuši saistīti ar iepirkumu pretendentu darbībām. Iespējams, publiskie iepirkumi var šķīst viegls mērķis – lai izvairītos no konkurences, nav nepieciešams

klasisks, ilgstošs kartelis, pietiek ar informācijas apmaiņu par konkrēto iepirkumu. Tomēr arvien zinošākie iepircēji, redzīgi konkurenti un cieša uzraugošo iestāžu sadarbība var kalpot par iemeslu vieglā mērķa iespaidu pārskatīt.

Iepirkumu karteli Latvijā – pārkāpumu bilance kopš 2005. gada

Konkurences likumā par iepirkumu kartelēm teikts šādi – ir aizliegtas vienošanās par piedalīšanos vai nepiedalīšanos konkursos vai izsolēs vai par šīs darbības (bezdarbības) noteikumiem. Izņēmums ir tie gadījumi, kad konkurenti publiski darījuši zināmu kopīgu piedāvājumu un šā piedāvājuma mērķis nav kavēt, ierobežot vai deformēt konkurenci.

Latvijā konstatētie pārkāpumi, kas atbilstoši likuma definīcijai, bijuši ļoti dažādi – atšķīries gan iesaistīto uzņēmumu skaits, gan pārkāpuma ilgums un plašums, gan veids, kā vienošanās īstenota. Arī pārkāpēju motivācija bijusi brīvi izvietojama uz skalas no konkurences tiesību nezināšanas, neuzmanības vai slinkuma līdz pat klajai ļaunprātībai. Tomēr visiem gadījumiem raksturīgs viens, pats galvenais rādītājs – kaitējums, ko pārkāpums nodara vai var nodarīt.

Pretendenti dažādos veidos maldinot iepircēju par reālo tirgus situāciju, iepirkumi tiek sadārdzināti. Cieš iepircēji. Un, ja iepircējs ir valsts vai pašvaldības iestāde vai uzņēmums, cieš sabiedrība, kuras vārdā un interesēs iepircējs darbojas.

Pārkāpumu skaits. Kopš 2005. gada Konkurences padome ir atklājusi **23 aizliegtas vienošanās starp iepirkumu pretendentiem**. Savukārt iepirkumu, kuros godīgu konkurenci šie pārkāpumi likvidējuši, ir bijis nesalīdzināmi vairāk. Tā viena no šogad konstatētajiem pārkāpumiem ietvaros konstatēti 322 iepirkumi, kuros daļa vai visi pretendenti savstarpēji aizliegti vienojušies.

Pārkāpēju skaits. Kopumā konstatētajos 23 pārkāpumos ir bijuši iesaistīti **94 uzņēmumi**, bet

vidēji vienā pārkāpumā piedalījušies četri uzņēmumi.

Nozares. Kur vien notiek iepirkumi, pastāv arī pārkāpumu risks, tomēr līdz šim konstatētie gadījumi vienu nozari izvirza līderos – 61 % no visiem konstatētajiem iepirkumu karteljiem notikuši **ar būvniecību saistītās nozarēs** – būvniecības, ceļu būves un inženiertehnisko darbu iepirkumos. Savukārt pārējie pārkāpumi notikuši visdažādākajos tirgos – kartelos iesaistījušies gan mārketinga pakalpojumu un arhīvu pakalpojumu sniedzēji, gan ūdenslīdzēju aprīkojuma tirgotāji, mazuta piegādātāji un metālapstrādes iekārtu tirgotāji un daudzi citi.

Pārkāpumu shēmas. Latvijā konstatētas gan plašākas „karuseļa shēmas”, gan aizliegtas manipulācijas atsevišķos iepirkumos. „Karuseļa shēmas” darbības pamatā ir ilgtermiņa sadarbība starp konkurējošiem vienas nozares uzņēmumiem – apzinoties, ka vienam uzņēmumam nav iespējams uzvarēt visos savas nozares iepirkumos, konkurenti jau iepriekš vienojas, kurš kurā iepirkumā uzvarēs, kamēr pārējie veidos fiktīvu fonu, tā izvairoties no reālas konkurences.

Radniecīgi pārkāpumi un izmeklētāju sadarbība

Konkurences tiesības regulē attiecības starp uzņēmumiem. Attiecīgi arī iepirkumos Konkurences padome var pārbaudīt, vai starp pretendentiem nepastāv aizliegta, konkurencei kaitējoša sadarbība.

Tomēr katrā iepirkumā ir arī otra puse – iepircējs. Un arī šīs otras puses rīcības var ietekmēt godīgu konkurenci starp pretendentiem. Nepareizi uzrakstīts konkursa nolikums var nepamatoti sašaurināt pretendentu loku. Bet gadījumos, kad iesaistīta kukuļošana un iepircēju vēlme gūt pašlabumu, konkurence netiek pieļauta ļoti apzināti. Ar šīm, iepircēja radītajām, barjerām brīvai konkurencei iepirkumos cīnās Iepirkumu uzraudzības birojs un Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs.

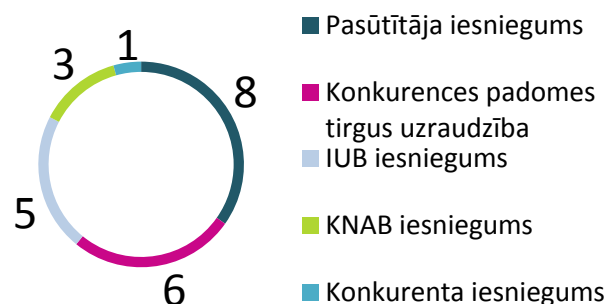
Nereti uzņēmumu aizliegtas vienošanās iet roku rokā ar pārkāpumiem iepirkumu rīkotāju pusē.

Uzņēmumi likumu pārkāpuši, arī izveidojot pilnsabiedrību, kas lielu projektu realizācijai varētu būt atļauta sadarbības forma, bet konstatētajā pārkāpumā šī pilnsabiedrība ievērojami pārsniedza atļautas sadarbības robežas un būtībā sadalīja tirgu, likvidējot konkurenci.

Konstatētas arī tādas īstermiņa shēmas, kad divi uzņēmumi iesniedz saskaņotus piedāvājumus un, kad lētākais no tiem uzvar, šo piedāvājumu atsauc, lai iepirkumu varētu izpildīt dārgākais. Vai šādi – divi uzņēmumi, kas uzvarējuši divos līdzīgos vienas pašvaldības iepirkumos, savstarpēji vienojas, par kādu summu prasīt pašvaldībai palielināt samaksu, atsaucoties uz inflāciju un arvien dārgākajiem izejmateriāliem.

Pēdējos pāris gados Konkurences padome novērojusi jaunu tendenci – vairākus konkurentus pārstāv viens un tas pats cilvēks, kas šiem uzņēmumiem gatavo piedāvājumus konkursiem. Šis cilvēks tad arī neizbēgami nodrošina, ka uzņēmumiem ir pieejama vienam otra komercinformācija un tādējādi godīga konkurence vairs nav iespējama. Tā pēdējo divu gadu laikā KP konstatējusi jau septiņus šādus gadījumus, kuros iesaistījušies kopumā 16 uzņēmumi.

Kas sniedz informāciju par pārkāpumu

Tomēr, jo vairāk iesaistīto pušu, jo vairāk iespēju, ka būs kāds, kurš pārkāpumu pamanīs un nevēlēsies ar to samierināties. Izvērtējot līdz šim atklātos konkurences tiesību pārkāpumus iepirkumos, redzams, ko to atklāšanā līdzās pašas Konkurences padomes veiktajām tirgus uzraudzībām būtiska loma bijusi gan pasūtītājiem, kas bijuši vērtīgi un pamanījuši aizdomīgas sakrītības pretendentu piedāvājumus, gan KNAB

un IUB, kas, izvērtējot savas kompetences jautājumus, pamanījuši, ka līdztekus kļūdām vai

Jaunprātībām iepircēju pusē varētu būt notikusi arī pretendentu aizliegta vienošanās.

Ko nozīmē būt pārkāpējam

Lielā kaitējuma dēļ aizliegta vienošanās starp iepirkuma pretendentiem, tāpat kā citas karteļa vienošanās, ir īpaši smags pārkāpums, tāpēc par to paredzēts naudas sods līdz pat 10 % apmērā no uzņēmuma iepriekšējā gada neto apgrozījuma.

Tomēr uzņēmumiem, kas piedalās publiskajos iepirkumos, īpaši būtiska var būt tieši soda otrā daļa – gadu ilga [izslēgšana no dalības publiskos iepirkumos](#). Tāpat no dalības iepirkumā tiks izslēgts ģenerāluņēmējs, ja tas uzticēs vairāk nekā 20 % no paveicamā darba apakšuzņēmējam, kas ir sodīts par konkurences tiesību pārkāpumu.

Lai arī absolūtos skaitļos Konkurences padome par citiem pārkāpumiem uzņēmumiem ir piemērojusi lielākus sodus, tieši par karteļa vienošanos publiskā iepirkumā piemērots Latvijas konkurences tiesību vēsturē augstākais sods procentuālā izteiksmē – 7,8 % no uzņēmuma iepriekšējā gada apgrozījuma.

Tomēr arī par šādiem pārkāpumiem – iepirkumu karteļiem – uzņēmumiem ir iespēja ziņot iecietības programmas ietvaros, lai saņemtu atbrīvojumu no soda. [Vairāk par iecietības programmas nosacījumiem](#).

Atļauta sadarbība – iespējama un vēlama

Iespēja atļautā veidā sadarboties dalībai iepirkumā minēta Konkurences likumā – ir atļauts sadarboties, ja pretendenti publiski iesniedz kopīgu piedāvājumu, turklāt šī piedāvājuma mērķis nav kavēt, ierobežot vai deformēt konkurenci. Jo īpaši šāda sadarbība var būt nepieciešama lielos un sarežģītos iepirkumos, kur

mazāki uzņēmumi nespēj paši izpildīt visas prasības, tāpēc var mēģināt radīt konkurējošu piedāvājumu, apvienojot spēkus.

Vairāk par atļautas sadarbības nosacījumiem – [apkārtraksta „Konkurence tuvplānā” pirmajā numurā](#).

Uzziņai

Bid rigging – iepirkumu pretendentu aizliegtu darbību apzīmējums angļu valodā, kas ļaus atrast plašu teorētisko materiālu klāstu Eiropas Komisijas un OECD datu bāzēs.

Gan uzņēmumiem, kas paši piedalās iepirkumos, gan iepirkumu rīkotājiem ir iespēja pieteikties uz **bezmaksas semināru**, kurā Konkurences padomes speciālisti pastāstīs par klausītājiem būtiskajiem vienošanās aizlieguma aspektiem. Iepirkumu pretendentiem tā ir iespēja uzzināt, kā rīkoties, lai nepārkāptu likumu, piemēram, izmantojot atļautas sadarbības formas. Savukārt iepirkumu rīkotāji semināros var iemācīties atpazīt pazīmes, kas liecina par pretendentu aizliegtu vienošanos, un tādējādi nepieļaut negodīgu konkurenci.

Semināriem iespējams pieteikties [Konkurences padomes mājas lapā](#)

Īsumā par būtisko

Iecietības programma ļauj EK atklāt banku karteli

Šā gada 4. decembrī Eiropas Komisija paziņoja, ka par dalību kartelī astoņām bankām piemērots sods kopumā 1,7 miljardu eiro apmērā. Pārkāpuma ietvaros bankas veica manipulācijas ar LIBOR un EURIBOR likmēm. Šo pārkāpumu Komisijai atklāt ļāva ziņojums no bankas, kas bija karteļa dalībiece. Izmantojot iecietības programmu, banka pēc savas iniciatīvas sniedza izmeklētājiem informāciju par karteli un savu dalību tajā, pretim saņemot pilnīgu atbrīvojumu no naudas soda.

Plašāka informācija [par banku pārkāpumu](#) EK interneta vietnē.

Konkurences tiesību pārkāpumi banku darbībās līdz šim konstatēti arī Latvijā. 2011. gadā Konkurences padome piemēroja sodu 22 Latvijas komercbankām kopumā Ls 5 495 462,19 apmērā. Ar lēmumu Konkurences padome secināja, ka pārkāpuma rezultātā bankas ilgstoši fiksējušas savstarpējās komisijas maksas par maksājuma karšu pieņemšanu, kas savukārt noteica zemāko līmeni tiem maksājumiem, kurus veica tirgotāji, kas savās tirdzniecības vietās pieņem maksājuma kartes. Tādējādi tika deformēta konkurence, kā arī nodarīts kaitējums gan tirgotājiem, kas pieņem karšu maksājumus, gan patērētājiem. Šī aizliegtā vienošanās attiecās uz komisijas maksām, ko bankas maksāja par karšu norēķiniem, kā arī par bankomātu pakalpojumiem.

Plašāka informācija [par Latvijas banku pārkāpumu](#) KP mājas lapā.

ECN rekomendācijas par izmeklēšanas rīkiem, kas nepieciešami konkurences uzraugiem

Eiropas Konkurences tīkls (ECN) publiskojis [rekomendācijas](#) par to, kādām tiesībām un sankcijām jābūt nodrošinātām ES dalībvalstu nacionālajām konkurences uzraudzības iestādēm, lai tās varētu efektīvi izmeklēt un novērst konkurences tiesību pārkāpumus. Rekomendācijas izstrādātas, apkopojot un izvērtējot visu dalībvalstu pieredzi, un to sagatavošanā būtisku ieguldījumu snieguši arī Latvijas Konkurences padomes eksperti.

Latvijas Konkurences padomes tiesības un iespējas atbilst vairumam no rekomendācijām, tomēr šobrīd nepietiekamas ir Latvijas iestādes iespējas izvēlēties prioritāri skatāmās lietas. Tiesības izvēlēties primāri skatīt tieši smagāko konkurences tiesību pārkāpumu lietas Latvijas Konkurences padomei tiks nodrošinātas, ja Saeima apstiprinās Ekonomikas ministrijas izstrādātos [grozījumus Konkurences likumā](#).

Konkurences padome aicina savā komandā divus juristus

Līdz šā gada 28. decembrim Konkurences padome gaida pieteikumus divām izsludinātām vakancēm juriskonsulta un vecākā juriskonsulta amatiem. Darbs Konkurences padomes Juridiskajā departamentā dos iespēju gudriem un aizrautīgiem speciālistiem likt lietā esošās un iegūt jaunas zināšanas un prasmes, līdzdarbojoties konkurences tiesību aizsardzībā – pārkāpumu izmeklēšanā, pārstāvot iestādi tiesā un darbojoties starptautiskās darba grupās.

[Vairāk par amatu konkursa nosacījumiem](#)

Pasaules valstu noteikumi cīņai pret karteljiem

Jo vairāk Latvijas uzņēmumu darbojas ārvalstu tirgos, jo svarīgākas kļūst zināšanas par normatīvajiem aktiem, kas ir spēkā citās valstīs. Tā, piemēram, iesaistīšanās kartelī Latvijas vistuvākajā kaimiņvalstī, Igaunijā, ir kriminālpārkāpums – uzņēmumu amatpersonām, kas īstenojušas karteli, ir iespējams cietumsods.

Lai arī tie nevar aizstāt pilnvērtīgu iepazīšanos, labu ieskatu pasaules valstu konkurences uzraudzības nosacījumos dod ICN sagatavotie [kartelu apkarošanas celveži](#), kuros apkopota pamatinformācija par to, kā tiek izmeklēti konkurences tiesību pārkāpumi un kādas sankcijas paredzētas pārkāpējiem.

Tiesa neaptur tiesiskos pienākumus, ko Konkurences padome piemērojusi AS „Latvijas Gāze”

Lai arī tiesvedība par Konkurences [padomes lēmumu sodīt AS „Latvijas Gāze”](#) vēl turpinās, AS „Latvijas Gāze” jau tagad jāpilda Konkurences padomes uzliktie tiesiskie pienākumi – uzņēmums vairs nedrīkst atteikt dabasgāzes piegādes līguma noslēgšanu jauniem lietotājiem, pirms tie nav nomaksājuši iepriekšējo lietotāju parādus.

Pēc Konkurences padomes lēmuma saņemšanas šā gada oktobrī AS „Latvijas Gāze” vērsās tiesā, gan apstrīdot Konkurences padomes lēmumu pēc būtības, gan lūdzot atcelt tiesisko pienākumu, kas liek uzņēmumam nekavējoties pārtraukt pārkāpumu. Šā gada 13. decembrī Administratīvā apgabaltiesa pieņēma lēmumu, ar kuru noraidīja AS „Latvijas Gāze” lūgumu apturēt pienākumu pildīt tiesiskos pienākumus.

Jaunums!

Iespēja ziņot par pārkāpumu anonīmi

Kopš šā gada novembra Konkurences padomes mājas lapā jebkuram interesentam ir iespēja anonīmi ziņot par konkurences tiesību pārkāpumiem. Tas izdarāms, tiešsaistē aizpildot īsu anketu, kurai, ja tas ir nepieciešams, iespējams pievienot arī pielikumus – pārkāpuma pierādījumus. [Anonīmās ziņošanas forma](#)

Kāpēc ziņot anonīmi

Var būt daudz iemeslu, kāpēc cilvēki neizvēlas sniegt oficiālu ziņojumu par pārkāpumu. Ja likumu pārkāpj sadarbības partneris, bailes zaudēt šo sadarbību var atturēt no Konkurences padomes informēšanas. Reizēm aizdomas par pārkāpumu ir pārāk nekonkrētas, lai sagatavotu pamatotu iesniegumu. Un reizēm, ja pārkāpums nerada tiešu kaitējumu, var trūkt motivācijas ieguldīt laiku un darbu, lai sagatavotu informāciju oficiālam iesniegumam.

Tomēr Konkurences padomei ir svarīga jebkura informācija. Arī nepierādītas aizdomas konkurences uzraugiem palīdz apzināt iespējamus problēmtirgus, ko varētu būt nepieciešamība izpētīt. Šādas anonīmas ziņošanas iespējas ir pieejamas arī vairāku citu Eiropas Savienības dalībvalstu konkurences iestāžu mājas lapās, kur tās jau paspējušas pierādīt savu lietderību. Pat, ja ziņojums nedod iespēju ierosināt lietu, tas ļauj iestādei labāk izprast procesus tirgos.

Ziņošanas forma veidota tā, lai Konkurences padomei nebūtu iespējas noskaidrot ziņotāja identitāti, tomēr, ja ziņotājs pats tā izvēlas, forma paredz iespēju norādīt savu kontaktinformāciju, lai nepieciešamības gadījumā iestādes speciālistiem būtu iespēja uzdot precizējošus jautājumus. Tomēr arī tādā gadījumā kontaktinformācija tiks izmantota tikai saziņai un netiks atklāta Konkurences padomes turpmākajās darbībās saistībā ar ziņojumu.

Kas notiks ar iesniegto informāciju

Saņemto informāciju Konkurences padome izvērtēs un:

- ierosinās izpētes lietu, ja informācija būs pietiekama un pamatoti liecinās par iespējamu pārkāpumu
- veiks tirgus uzraudzību, ja informācija nebūs pietiekama, lai ierosinātu izpētes lietu, tomēr norādīs uz iespējamiem konkurences kropļojumiem tirgū
- nodos informāciju atbildīgajai institūcijai, ja secinās, ka aprakstītā jautājuma risināšana neietilpst Konkurences padomes kompetencē, bet to atrisināt varētu cita valsts pārvaldes iestāde.

Izmantojot anonīmās ziņošanas formu, svarīgi apzināties, ka šādi iesniegta informācija neuzliek Konkurences padomei pienākumu ierosināt izpētes vai tirgus uzraudzības lietu. Tāpēc ziņotājiem, kas uzskata, ka viņu rīcībā ir visa nepieciešamā informācija, lai Konkurences padome ierosinātu izpētes lietu, un kas vēlas saņemt iestādes izvērtējumu Konkurences likumā noteiktajā kārtībā, tomēr būtu jāgatavo oficiāls iesniegums.

Lai arī kura ziņošanas forma tiktu izvēlēta, svarīgi atcerēties, ka par savu vēršanos Konkurences padomē nedrīkst informēt **aizdomās turētos uzņēmumus**. Ja uzņēmums tiek brīdināts par iespējamu Konkurences padomes interesi, tas, visticamāk, nekavējoties iznīcinās pierādījumus, tādējādi apgrūtinot vai padarot neiespējamus Konkurences padomes turpmākās darbības.